

УДК 355+4.351(341.3)

О.О. Гущин,
кандидат юридичних наук

ІНФОРМАЦІЙНА КУЛЬТУРА УЧАСНИКІВ МІЖНАРОДНИХ ОПЕРАЦІЙ З ПІДТРИМАННЯ МИРУ ТА БЕЗПЕКИ

У статті на підставі аналізу теоретичних джерел та практики здійснення миротворчої діяльності визначено особливості ризиків участі національних контингентів (персоналу) в міжнародних операціях із підтримання миру і безпеки. На основі виявлених ризиків визначено чотири блоки вимог до рівня інформаційної культури учасників міжнародних миротворчих операцій. Обґрунтовано доцільність використання зазначених вимог під час навчання контингенту для міжнародних миротворчих операцій.

Ключові слова: інформаційна культура, інформаційна діяльність, міжнародні миротворчі операції, інформаційні впливи, інформаційні технології.

В статье на основании анализа теоретических источников и практики осуществления миротворческой деятельности определены особенности рисков участия национальных контингентов (персонала) в международных операциях по поддержанию мира и безопасности. На основе выявленных рисков определены четыре блока требований к уровню информационной культуры участников международных миротворческих операций. Обоснована целесообразность указанных требований в процессе обучения контингента для международных миротворческих операций.

Ключевые слова: информационная культура, информационная деятельность, международные миротворческие операции, информационные воздействия, информационные технологии.

In paper on the basis of the analysis of theoretical sources and practice of an implementation of peacekeeping activity features of risks of participation of the national contingents (personnel) in the international peacekeeping operations and safety are considered. On the basis of the revealed risks four blocks of requirements to the level of information culture of participants of the international peacekeeping operations are defined. The expediency of the specified requirements in the course of training of the contingent for the international peacekeeping operations is proved.

Keywords: information culture, information activities, international peacekeeping operations, information influences, information technologies.

У сучасних умовах міжнародні миротворчі операції як вид операцій з підтримання миру та безпеки стали більш численними, різноманітними і водночас особливо складними. На відміну від класичних миротворчих операцій, де застосування сили обмежувалося випадками самооборони, нині персонал ООН нерідко вдається до використання зброї і в інших цілях, наприклад, для подолання спроб перешкодити виконанню їх мандата. У зв'язку з цим, миротворчі контингенти збройних сил багатьох держав виконують специфічні функції, які вони до цього часу не виконували, у тому числі інформаційні. Зазначене зумовлює підвищені вимоги до рівня інформаційної культури персоналу миротворчих сил.

Більшість сучасних досліджень з тематики підготовки та здійснення миротворчості діяльності віддають перевагу її розгляду крізь призму міждержавних відносин, міжнародно-правових критеріїв її правомірності та адміністрування на загальнодержавному рівні, а також логістичного, морально-психологічного, кадрового забезпечення тощо. Проте питанням інформаційного забезпечення діяльності миротворчих контингентів та персоналу, на жаль, не приділено належної уваги.

Теоретичною розробкою питань, пов'язаних з проведенням миротворчих операцій, займалися такі закордонні автори, як: Є. Андерсен, Д. Беннет, П. Гета, Ч. Грінвуд, І. Далдера, Б. Деніч та ін. Концептуальні основи участі Збройних Сил України в операціях з підтримання миру та безпеки розглядали І. Арцибасов, О. Бодрук, В. Бруз, Л. Голопатюк, В. Горбулін, В. Гречанінов, О. Дрозд та ін. Розробці загальних проблем участі Збройних Сил України в операціях з підтримання миру та безпеки присвячені наукові дослідження таких авторів, як В. Богданович, М. Віхляєв, О. Гончаренко, В. Гречанінов, Н. Єзерський, О. Затирайко, А. Іваненко, В. Кириленко, М. Кобзарь та ін. Дослідженням правового забезпечення міжнародних операцій, підготовки та участі в них миротворчих підрозділів та миротворчого персоналу займалися такі українські та зарубіжні науковці, як В. Алещенко, С. Акулов, С. Білоцький, А. Галімов, В. Заросило та ін. Однак проблематика інформаційної культури учасників миротворчих операцій ще не була предметом окремого наукового дослідження, що зумовлює новизну та актуальність цієї статті, метою написання якої є визначення складових інформаційної культури учасників міжнародних миротворчих операцій.

Сучасна соціокультурна ситуація характеризується насиченістю й різноманітністю динамічних процесів. Суспільні тенденції, що виникають, зумовлюють розширення актуального комунікативного простору, зміну існуючих культурних конфігурацій. Основні тенденції глобалізації найбільш чітко виявляються в інформаційно-культурних процесах, які сьогодні відзначаються неоднозначністю й складністю. Водночас, якщо розглядати сучасне суспільство в широкому розумінні, як складну багаторівневу систему, то й культуру інформаційного суспільства доцільно розуміти як інформаційно-комунікаційну систему. Великого значення в інформаційному суспільстві набуває підвищення інформаційної культури особистості, яка в умовах технологій інформаційної взаємодії, що постійно вдосконалюються, зазнає суттєвих трансформацій. Істотний вплив на суспільну поведінку людини, на розвиток економічної і політичної системи, на функціонування практично всіх соціальних інститутів чинять нова система цінностей і новітні пізнавальні й практичні пріоритети, зумовлені трансформацією культури, виникненням нових культурних практик, зміною інформаційного простору сучасного соціуму [1, с. 45]. Особливу важливість врахування таких змін набуває під час розв'язання воєнно-політичних конфліктів, наслідки яких істотно впливають на функціонування окремих держав та увесь світоустрій, зокрема, під час проведення міжнародних миротворчих операцій.

Міжнародні миротворчі операції не можна представити як сукупність військових дій щодо противника або сторони воєнно-політичного конфлікту, які перериваються переговорами з вироблення умов політичного врегулювання чи виробленням окремих політичних правил, що зумовлюють поступки однієї сторони стосовно іншої. Проте спільними рисами військових операцій і міжнародних миротворчих операцій є те, що вони залишаються “продовженням політики іншими засобами”. Причому під терміном “продовження політики” розуміється передусім не підпорядкованість військових цивільній владі, а попередження того, що головна стратегія війни, миротворчої операції або іншої перспективної

дії має бути виведена з-під впливу тимчасових потреб, що зумовлюють локальні успіхи (тимчасовий успіх акції не повинен вносити плутанини у вже прораховані дії).

Якщо у випадку війни прораховані дії є військовими, то в міжнародних миротворчих операціях такі прораховані дії є переважно політичними. Тому неуспіх міжнародної миротворчої операції – це, насамперед, неуспіх конкретної політики врегулювання. У випадках неуспіху жодне кількісне нарощування військових контингентів у районах воєнно-політичних конфліктів не матиме успіху і буде задалегідь приречене на провал. Це було яскраво продемонстровано, зокрема, під час наймасштабніших міжнародних миротворчих операцій 1992–1999 рр. на території колишньої Югославії.

Виходячи з цього досвіду, сучасний перехід ООН до більш широкого застосування військової сили під час проведення міжнародних миротворчих операцій є не що інше як зміна політичних підходів до врегулювання воєнно-політичних конфліктів. Однак зміщення акценту міжнародною спільнотою на більш широке використання силових методів під час проведення операцій остаточно не змінить суть цих операцій як політичного інструмента врегулювання воєнно-політичних конфліктів.

Цей принцип було викладено в доповідях Голів Незалежних груп ООН високого рівня по миротворчим операціям – Лахдара Брахими (21.08.2000 р.) [2] та Жозе Рамуш-Орта от 17.06.2015 р. [3].

У доповіді Л. Брахімі підкреслюється, що в умовах сучасних конфліктів, які часто супроводжуються етнічними чистками і масовим порушенням прав людини, дотримання принципу неупередженості не повинно “зводиться до рівного поводження з усіма сторонами у всіх випадках і в будь-який час”, подібно політиці заспокоєння. У деяких випадках місцевими сторонами можуть бути не рівні в моральному відношенні суб’єкти, а явні агресори і жертви, і тому миротворці можуть мати не тільки оперативні обґрунтування для застосування сили, але й моральне зобов’язання застосувати її.

В останні півтора десятиліття спостерігається розширення партнерства у миротворчості. Організація об’єднаних націй працює разом з регіональними організаціями, такими як ОБСЄ, Європейський Союз, НАТО, Африканський Союз, Економічне Співтовариство держав Західної Африки (ЕКОВАС) та ін. У цьому відношенні примітний досвід взаємодії ООН, НАТО і ЄС в Боснії і Герцеговині (БіГ). Так, наприкінці листопада 2005 р. Рада Безпеки ООН прийняла резолюцію, в якій привітала намір Європейського союзу (ЄС) продовжувати військову операцію в Боснії і Герцеговині (операція “Алтея”) після листопада 2005 р. й продовжила мандат багатонаціональних сил Європейського союзу щодо стабілізації (СЕС) на додатковий період в 12 місяців. СЕС (англ. EUFOR) є правонаступником Сил по стабілізації (СПС – SFOR, військові контингенти 27 держав), які до листопада 2004 р. діяли під егідою НАТО [4].

Аналіз ризиків участі національних контингентів (персоналу) в міжнародних операціях із підтримання миру і безпеки, свідчить, що до них відносять: 1) ризики зовнішнього середовища; 2) ризики внутрішнього середовища; 3) ризики безпеки здоров’я та життя військовослужбовців [5, с. 39]. До першої групи належать: *некеровані ризики* (природно-кліматичні ризики; глобальні ризики; ментальні; епідеміологічної обстановки) та *частково-керовані ризики* (міждержавні нормативно-правові акти; порушення принципу неупередженості; ризики інфляційні; воєнно-політичної обстановки; воєнно-економічної ситуації; дострокової ротачії). До другої групи: *адміністративні ризики* (інформаційно-технологічні; ризики

корупційної діяльності та внутрішнього контролю; законодавчі ризики); *оперативні ризики* (оперативної сумісності; технічної сумісності; збереження та/або відмови від певних спроможностей; інформаційної сумісності); *ризики підготовки та ресурсні* (навчально-методичні; матеріально-технічні; кадрові (відбору, комплектування); морально-психологічні; медичні; функціональної підготовки; фінансові). До третьої групи належать: професійні ризики; нанесення шкоди здоров'ю та втрати життя; несанкціонованого застосування особистої зброї; реабілітації (медичної, професійної, психологічної); соціального захисту.

Об'єктами ризиків участі національних контингентів та національного персоналу в міжнародних операціях з підтримання миру і безпеки є цілі та завдання міжнародної операції з підтримання миру і безпеки, процеси підготовки і застосування національних контингентів та національного персоналу, ресурсне забезпечення цих процесів, безпека здоров'я та життя військовослужбовців [5, с. 39]. *Суб'єктами ризиків* участі національних контингентів та національного персоналу України в міжнародних операціях з підтримання миру і безпеки авторами визначено: "органи військового управління та інші особи, які уповноважені приймати рішення щодо участі у міжнародних операціях з підтримання миру і безпеки" [5, с. 40].

Розглянемо тепер визначені вище ризики в системному зв'язку з категорійним апаратом феномену інформаційної культури. У науковій літературі представлено два основні рівні розуміння змісту "інформаційної культури особистості". Один рівень розуміння пов'язаний із розкриттям змісту сукупності знань, навичок, вмінь, що безпосередньо відповідають діяльності людини в інформаційному середовищі за допомогою ЕОТ (інструментальна складова культури особистості). Другий рівень розуміння пов'язаний із характеристикою необхідних змін складових культури особистості – культури світобачення (світогляд), культури мислення, культури спілкування та співіснування з іншими людьми, культура організації діяльності (практичної чи теоретичної) та інших складових, які можна означити як універсальні складові культури особистості. На основі синтезу зазначених підходів поняття "інформаційна культура" трактується як комплексна характеристика особистісних та професійних якостей майбутнього офіцера, які відповідають вимогам суспільної та професійної діяльності, де визначальним чинником є всебічна інформатизація [6, с. 165].

На підставі аналізу ризиків миротворчої діяльності і особливостей здійснення інформаційно-психологічних операцій, а також використовуючи здобутки фахівців різних галузей знань, можна виокремити чотири блоки якостей учасника миротворчої операції, які характеризують рівень їх інформаційної культури [7; 8].

По-перше, це базові загальнотеоретичні елементи, які характеризують ступінь засвоєння інформаційних знань, необхідних для розуміння сутності інформаційної діяльності: знання онтологічних та праксеологічних аспектів інформації, її якісних та кількісних характеристик, ролі та місця в життєдіяльності суспільства, держави та міжнародного співтовариства, видів і форм інформації, механізмів її впливу як на індивідуальному, так і на колективному рівні (окремих соціальних груп, громадянського суспільства окремих держав тощо), розуміння природи та засобів подолання інформаційних бар'єрів, особливостей правового регулювання інформаційних відносин на національному та міжнародному рівні, прав, обов'язків та відповідальності суб'єктів інформаційних відносин, а також гарантій їх реалізації.

По-друге, це організаційно-методичні елементи інформаційної діяльності учасників міжнародних миротворчих операцій: знання та вміння використовувати індивідуальні та групові форми роботи з інформацією, закономірності

комунікаційних процесів різної генези, оптимальних способів подання інформації залежно від властивостей реципієнтів інформаційних впливів та їх кількості.

По-третє, це функціональні елементи здійснення інформаційної діяльності: вміння визначати пріоритети в інформаційних повідомленнях, гнучкість та оперативність, вміння змінювати інформаційні стратегію та тактику відповідно до змін обстановки, розуміння та здатність задовольнити інформаційні потреби, як індивідуальні, так і різних соціальних груп, володіння достатнім для здійснення окремих видів інформаційної діяльності словниковим запасом та вміння диференційовано його використовувати, залежно від особливостей аудиторії, здатність використовувати зворотний зв'язок у процесі комунікації для підвищення її якості.

По-четверте, це володіння інформаційними технологіями, необхідними для ефективної інформаційної діяльності: вміння використовувати прикладні програми загального та спеціального призначення для пошуку, накопичення, аналізу та обробки інформації, необхідної для вирішення службово-бойових завдань, вміння здійснювати інтерпретацію отриманих результатів та викладати їх як за допомогою наукового термінологічного апарату, так і з урахуванням особливостей реципієнтів інформаційних повідомлень.

На нашу думку, використання визначених вище елементів інформаційної культури під час навчання контингенту для міжнародних миротворчих операцій позитивно вплинуло б на підвищення якості їх підготовки за рахунок підвищення їх якості до прогнозування та нівелювання існуючих ризиків на початковому етапі їх виявлення.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Прудникова О.В. Інформаційна культура інформаційного суспільства : філософський вісник Національного університету “Юридична академія України імені Ярослава Мудрого”. – 2016. – № 4 (31). – С. 44–53.

2. Всестороннее рассмотрение всего вопроса об операциях по поддержанию мира во всех их аспектах. П. 87 А/55/305–S/2000/809. Доклад (Лахдара Брахими от 21.08.2000 р.) Группы по операциям Организации Объединенных Наций в пользу мира. – [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://daccess-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/N00/594/72/PDF/N0059472.df?>

3. Всестороннее рассмотрение всего вопроса об операциях по поддержанию мира во всех их аспектах. П. 56 А/70/95–S/2015/446*. Доклад (Жозе Рамуш-Орта от 17.06.2015 р.) Независимой группы высокого уровня по миротворческим операциям об объединении наших сил в интересах мира : политика, партнерство и люди. – [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://daccess-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/N15/181/47/PDF/N1518147.pdf?>

4. Поздняк В. Концепции миротворчества в исследованиях проблем международной безопасности. – [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://review.w-europe.org/6/3.html#1>.

5. Рудніцький І.А. Ідентифікація ризиків участі національних контингентів та національного персоналу в міжнародних операціях з підтримання миру і безпеки [текст] / І.А. Рудніцький, І.Ю. Марко, Л.С. Голопатюк, А.О. Горбатюк, А.Г. Ординович. // Збірник наукових праць Центру воєнно-стратегічних досліджень Національного університету оборони України імені Івана Черняхівського. – № 1(50). – 2014. – С. 34–41.

6. Вишинська Г.В. Історико-педагогічний аспект моделювання умов формування інформаційної культури офіцерів в процесі навчання інформатики // Збірник наукових праць Кам'янець-Подільського державного педагогічного університету. Серія соціально-педагогічна. – 2002. – Випуск 3. – Том 2. – С. 165–174.

7. Хоменко В.И. Основные направления информатизации учебного процесса в ВВУЗе // Основы применения информационных технологий в учебном процессе военных ВУЗов. – М. : ВУ, 1996. – 238 с.

8. Новицька Н.Б. Критерії становлення і формування інформаційної культури в Україні / Н.Б. Новицька // Науковий вісник НА ДПС України. – 2004. – № 5 (27) – С. 226–231.

Отримано 12.05.2017